

המשך ביאור למס' ברכות ליום ראשון עמ' א

1 דְּלִיּיָהּ – הגבה את ציציותיך שלא יגררו על גבי הקברים, כְּדִי שְׁלֹא
2 יֵאמְרוּ המתים, לְמַחֵר הם מתים וּבְאִין אֶצְלָנוּ, וְעַכְשָׁיו מְחַרְפִּין
3 ומביישים אוֹתָנוּ, בכך שהם מראים לנו שהם מקיימים מצוות ואילו
4 אנו איננו יכולים לקיימן.
5 אָמַר לִיָּהּ רבי יונתן לרבי חייא, וּמִי יִדְעִי כּוּלֵי הָאֵי – וכי המתים
6 יודעים כל כך ממה שנעשה בין החיים, וְהָא כְּתִיב – והרי נאמר (קהלת
7 ט ה) 'כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שְׁיִמְתּוּ וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה', וכל
8 שכן שאינם יודעים מדבר קטן כזה להתבייש בו.
9 אָמַר לִיָּהּ רבי חייא לרבי יונתן, אִם קָרִית פסוק זה, לֹא שְׁנִיתָ – לא
10 חזרת עליו פעם שניה כדי שתבונן בו, וְאִם שְׁנִיתָ, לֹא שְׁלֹשֶׁת – לא

11 חזרת עליו בשלישית, וְאִם שְׁלֹשֶׁת את הפסוק, לֹא פִירְשׁוּ לָךְ את
12 כוונתו, שאינו מתפרש כלל על מתים ממש, אלא כפי שיבואר.
13 רבי חייא מבאר את הפסוק: מה שנאמר 'כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שְׁיִמְתּוּ',
14 'החיים' אֵלּוּ הַצְּדִיקִים שְׁכַמִּיתָתָן נִקְרְאוּ חַיִּים, ו'יודעים שימותו'
15 היינו שהם נותנים אל ליבם את יום המיתה, ונמנעים מלעבור עבירה.
16 וראיה לדבר שהצדיקים נקראים חיים גם לאחר מותם, שְׁנֵאמַר
17 (שמואל ב' כג ב), 'וּבְנֵיהוּ בֶן יְהוֹדָע בֶּן אִישׁ חַי רַב פְּעָלִים מְקַבְּצֵאֵל,
18 הוּא הִכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרִיאֵל מוֹאָב, וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת הָאָרִי בְּתוֹךְ
19 הַבּוֹר בְּיוֹם הַשְּׁלֵג',

59 ויש לשאול, מהי כוונת הפסוק שבניהו הוא 'בן איש חי', שמשמע
60 שנולד לאדם חי, אטו כולו עלמא בני מתי נינהו – וכי כל העולם
61 בני מתים הם. אלא כך פירושו, 'בן איש חי', בנו של יהודע שאפילו
62 במיתתו היה קרוי חי, והיינו לפי שהיה צדיק גמור, וצדיקים במיתתם
63 קרויים חיים.
64 הגמרא דורשת את המשך הפסוק: 'רב פעלים מקבצאל', היינו
65 שריבה וקבץ פעלים לתורה – שהרבה ואסף לומדי תורה. והוא
66 תבה את שני אריאל מואב' – ניצח והתגבר על תקופת שני בתי
67 המקדש המכונים 'אריאל מואב', כלומר, שלא הניח צדיק כמותו
68 לא במקדש ראשון ולא במקדש שני. והוא ירד והכה את הארי
69 בתוך הכור ביום השלג, איבא דאמרי – יש שאמרו שהכוונה היא
70 דתבר גזיו דברדא ונתת וטבל – ששבר חתיכות של קרח שעל פני
71 המים, וירד וטבל בהם לקרוי כדי לעסוק בתורה. ואיבא דאמרי – ויש
72 שאמרו שהכוונה היא דתנא סיפרא דבי רב פיומא דסיתא –
73 ששנה את כל ספר תורת כהנים ביום אחד מימות החורף ושהם ימים
74 קצרים.
75 המשך דברי רבי חייא בביאור הפסוק שהבאנו לעיל: ומה שנאמר
76 'המתים אינם יודעים מאומה', אלו הרשעים שבהיתן קרויון
77 מתים, ואינם יודעים מאומה, היינו שהם עושים את עצמם כאלו
78 אינם יודעים מיום המיתה וחוטים. והראה שהרשעים נקראים
79 מתים גם בחייהם, שנאמר בנבואת יחזקאל על צדקיהו (יחזקאל כ ל)
80 'אתה חלל רשע נשיא ושראל', ואף שהתנבא על צדקיהו בעודו
81 בחיים קראו 'חלל' – ומתו. והיינו לפי שהרשעים בחייהם קרויים
82 מתים. ואי בעית אימא – ואם תרצה תוכיח שנקראים מתים גם
83 בחייהם, מהבא – מפסוק זה, שנאמר (דברים יז ט) 'על פי שנים עדים
84 או (על פי) שלשה עדים יומת המת', ומדוע נאמר יומת 'ומת', הרי
85 עתה עדיין חי הוא, אלא יומת המת מעיקרא – זה שהיה מת כבר
86 מתחילה, כלומר, כיון שהוא רשע הרי הוא כבר חשוב כמת.
87 הגמרא מביאה שגם בני רבי חייא נחלקו אם המתים יודעים מהנעשה
88 בין החיים: בני רבי חייא נפוק לקרייתא – יצאו לכפרים להתעסק
89 בשדותיהם, אייך להו תלמודיהו – שנכח מהם תלמודם, הו קא
90 מצערי לאדבוריה – היו מצערים את עצמם להיזכר בו. אמר ליה חד
91 מבני רבי חייא לחבריה – לאחיו, דע אבון בהאי צערא – האם יודע
92 עתה אבינו בצער זה שיש לנו. אמר ליה אייך – השיב לו האחר,
93 מנא ידע – מהיכן ידע, והא כתיב – [והרי נאמר] (איוב יד כא) 'כברו
94 בני ולא ידע', שגם אם יהיו בניו של המת מכובדים, לא ידע מכך,
95 משמע שאין המתים יודעים מהנעשה בין החיים. אמר ליה אייך –
96 השיבו האחר ודחיינו האם הראשון, והאם אכן לא ידע בצערנו,
97 והא כתיב – והרי נאמר על המת (שם יד כב) 'אך בשרו עליו וכאב
98 ונפשו עליו תאבל', ואמר רבי יצחק בביאור פסוק זה, קשה רמה
99 – ותולעת האוכלת בבשר] למת במחמת הדוקרת בבשר הני, שהמת
100 חש בענשה בגופו, משמע שהמת יודע מה נעשה בעולם. אמר –
101 אמרו בני הישיבה לדחות ראיה זו, בצערא דידהו ידעי – בצער גופם,
102 כגון עקיצת הרימה, יודעים המתים, אבל בצערא דאחרניא לא ידעי
103 – בצערם של אחרים יודעים.
104 הגמרא ממשיכה לעסוק בנידון האם המתים יודעים את הנעשה בין
105 החיים, ודנה בכמה ראיות שמהן נראה שהם יודעים את הנעשה.
106 שואלת הגמרא: ולא יודעים המתים מה נעשה בין החיים, והתניא
107 בברייתא, מעשה בפקיד אחד שנתן דינר לעני בערב ראש השנה
108 בשני בצורת – שנים שלא ירדו בהן גשמים והתבואה והמוזן ביקרו,
109 והקניטתו – והכעיסתו וציערתו ושתו על כך, שלא היה לו לתת
110 לעני סכום כזה בשנים קשות כאלו, והלך מביתו מפני כך, ולן בבית
111 הקברות, ושמע שתי רוחות של שתי ילדות מתות שמשפחות זו לזו
112 – שמדברות יחדו. אמר תנא – אחת לחברתה, חברתי, בואי
113 ונשום בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם. אמר
114 לצבא מרום מה פורענות גזרו היום שיהיה בא לעולם. אמר לה
115 חברתה, איני יכולה לבוא עמך, משום שאני קבורה במחצלת של
116 קנים, אלא לבי אתה, ומה שאת שומעת אמרי לי. הלכה היא

1 ויש לשאול, מהי כוונת הפסוק שבניהו הוא 'בן איש חי', שמשמע
2 שנולד לאדם חי, אטו כולו עלמא בני מתי נינהו – וכי כל העולם
3 בני מתים הם. אלא כך פירושו, 'בן איש חי', בנו של יהודע שאפילו
4 במיתתו היה קרוי חי, והיינו לפי שהיה צדיק גמור, וצדיקים במיתתם
5 קרויים חיים.
6 הגמרא דורשת את המשך הפסוק: 'רב פעלים מקבצאל', היינו
7 שריבה וקבץ פעלים לתורה – שהרבה ואסף לומדי תורה. והוא
8 תבה את שני אריאל מואב' – ניצח והתגבר על תקופת שני בתי
9 המקדש המכונים 'אריאל מואב', כלומר, שלא הניח צדיק כמותו
10 לא במקדש ראשון ולא במקדש שני. והוא ירד והכה את הארי
11 בתוך הכור ביום השלג, איבא דאמרי – יש שאמרו שהכוונה היא
12 דתבר גזיו דברדא ונתת וטבל – ששבר חתיכות של קרח שעל פני
13 המים, וירד וטבל בהם לקרוי כדי לעסוק בתורה. ואיבא דאמרי – ויש
14 שאמרו שהכוונה היא דתנא סיפרא דבי רב פיומא דסיתא –
15 ששנה את כל ספר תורת כהנים ביום אחד מימות החורף ושהם ימים
16 קצרים.
17 המשך דברי רבי חייא בביאור הפסוק שהבאנו לעיל: ומה שנאמר
18 'המתים אינם יודעים מאומה', אלו הרשעים שבהיתן קרויון
19 מתים, ואינם יודעים מאומה, היינו שהם עושים את עצמם כאלו
20 אינם יודעים מיום המיתה וחוטים. והראה שהרשעים נקראים
21 מתים גם בחייהם, שנאמר בנבואת יחזקאל על צדקיהו (יחזקאל כ ל)
22 'אתה חלל רשע נשיא ושראל', ואף שהתנבא על צדקיהו בעודו
23 בחיים קראו 'חלל' – ומתו. והיינו לפי שהרשעים בחייהם קרויים
24 מתים. ואי בעית אימא – ואם תרצה תוכיח שנקראים מתים גם
25 בחייהם, מהבא – מפסוק זה, שנאמר (דברים יז ט) 'על פי שנים עדים
26 או (על פי) שלשה עדים יומת המת', ומדוע נאמר יומת 'ומת', הרי
27 עתה עדיין חי הוא, אלא יומת המת מעיקרא – זה שהיה מת כבר
28 מתחילה, כלומר, כיון שהוא רשע הרי הוא כבר חשוב כמת.
29 הגמרא מביאה שגם בני רבי חייא נחלקו אם המתים יודעים מהנעשה
30 בין החיים: בני רבי חייא נפוק לקרייתא – יצאו לכפרים להתעסק
31 בשדותיהם, אייך להו תלמודיהו – שנכח מהם תלמודם, הו קא
32 מצערי לאדבוריה – היו מצערים את עצמם להיזכר בו. אמר ליה חד
33 מבני רבי חייא לחבריה – לאחיו, דע אבון בהאי צערא – האם יודע
34 עתה אבינו בצער זה שיש לנו. אמר ליה אייך – השיב לו האחר,
35 מנא ידע – מהיכן ידע, והא כתיב – [והרי נאמר] (איוב יד כא) 'כברו
36 בני ולא ידע', שגם אם יהיו בניו של המת מכובדים, לא ידע מכך,
37 משמע שאין המתים יודעים מהנעשה בין החיים. אמר ליה אייך –
38 השיבו האחר ודחיינו האם הראשון, והאם אכן לא ידע בצערנו,
39 והא כתיב – והרי נאמר על המת (שם יד כב) 'אך בשרו עליו וכאב
40 ונפשו עליו תאבל', ואמר רבי יצחק בביאור פסוק זה, קשה רמה
41 – ותולעת האוכלת בבשר] למת במחמת הדוקרת בבשר הני, שהמת
42 חש בענשה בגופו, משמע שהמת יודע מה נעשה בעולם. אמר –
43 אמרו בני הישיבה לדחות ראיה זו, בצערא דידהו ידעי – בצער גופם,
44 כגון עקיצת הרימה, יודעים המתים, אבל בצערא דאחרניא לא ידעי
45 – בצערם של אחרים יודעים.
46 הגמרא ממשיכה לעסוק בנידון האם המתים יודעים את הנעשה בין
47 החיים, ודנה בכמה ראיות שמהן נראה שהם יודעים את הנעשה.
48 שואלת הגמרא: ולא יודעים המתים מה נעשה בין החיים, והתניא
49 בברייתא, מעשה בפקיד אחד שנתן דינר לעני בערב ראש השנה
50 בשני בצורת – שנים שלא ירדו בהן גשמים והתבואה והמוזן ביקרו,
51 והקניטתו – והכעיסתו וציערתו ושתו על כך, שלא היה לו לתת
52 לעני סכום כזה בשנים קשות כאלו, והלך מביתו מפני כך, ולן בבית
53 הקברות, ושמע שתי רוחות של שתי ילדות מתות שמשפחות זו לזו
54 – שמדברות יחדו. אמר תנא – אחת לחברתה, חברתי, בואי
55 ונשום בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם. אמר
56 לצבא מרום מה פורענות גזרו היום שיהיה בא לעולם. אמר לה
57 חברתה, איני יכולה לבוא עמך, משום שאני קבורה במחצלת של
58 קנים, אלא לבי אתה, ומה שאת שומעת אמרי לי. הלכה היא

27 את לוי לשיבה של מעלה. **אָמַר** לִיָּה שְׁמוּאֵל לֵאבִיו, וְזוּי דִּיתָמִי
 28 הֵיכָא – היכן מונחות מעות היתומים שהופקדו אצלך. **אָמַר** לִיָּה אביו,
 29 וְיָל שְׁקָלֵיהוּ בְּאִמְתָּא דְרַחֲמָא – לך טול אותן ממושב הרחיים, עִילֵאִי
 30 וְתַתָּא דִּיֶּדֶן – המעות העליונות והתחתונות הן שלנו, וּמִצְעֵי דִּיתָמִי
 31 – והמעות האמצעיות הן של היתומים. **אָמַר** לִיָּה שְׁמוּאֵל לֵאבִיו, מֵאִי
 32 מְעַמָּא עֲבַדְתָּ הֵכָּ – מזה הטעם שעשית כן, להניח את מעות היתומים
 33 באמצע בלבד. **אָמַר** לִיָּה אביו, מִשּׁוּם שִׁסְבְּרֵי שֵׁאִי גְנוּבֵי גְנוּבֵי
 34 מִדִּיֶּדֶן – שאם יבואו גנבים, יגנבו מהמעות שלנו המונחות למעלה,
 35 וְאִי אֲכֹלָה אֲרַעָא אֲכֹלָה מִדִּיֶּדֶן – ואם תאכל הקרקע את המעות,
 36 תאכל את המעות שלנו הנמצאות למטה, ובין כך ובין כך לא יפסדו
 37 היתומים.
 38 מסיימת הגמרא: **אֲלֵמָא דִּיֶּדְעֵי** – מוכח שהמתים יודעים את הנעשה
 39 בין החיים, שהרי ידע אבوه דשמואל שבנו חשוב בין החיים. דוחה
 40 הגמרא: **דִּילְמָא שֵׁאִנֵי שְׁמוּאֵל** – שמה שונה שמואל, בִּינּוֹן דְחֵשִׁיב
 41 קְדָמִי וּמְכָרֵי – כיון שחשוב הוא הקדימו והכריזו לפני מותו **לְפָנֵי**
 42 מְקוּמֵי, ולכן ידע אביו שהוא חשוב בין החיים.
 43 לעיל (ע"ה) הובאה דעת רבי יונתן שהמתים אינם יודעים מהנעשה בין
 44 החיים. הגמרא מוכיחה שרבי יונתן חזר בו מדבריו אלו. אמרת
 45 הגמרא: **וְאַתָּה רַבִּי יוֹנָתָן הָרַר בֵּיה** – חזר בו ממנה שאמר שהמתים
 46 אינם יודעים מהנעשה בעולם, **דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר**
 47 **רַבִּי יוֹנָתָן, מִנּוֹן לְמַתִּים שְׁחַם מְסַפְרִים** [מְדַבְּרִים] וְהָ עִם זֶה,
 48 **שְׁנֵאֲמַר** (דברים לד ט) בענין מיתת משה, **וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו, וְזֹאת הָאָרֶץ**
 49 **אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לֵאמֹר, מֵאִי** [מדי הכוונה]
 50 **לְאֲמֹר,** אלא כך **אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁחָה, לָךְ אָמֹר לָהֶם**
 51 **לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב, שְׁבוּעָה שִׁנְשַׁבַּעְתִּי לָכֶם** שאתן את ארץ
 52 ישראל לזרעכם, **בְּכָר קִיּוּמֵיהֶם לְבְנֵיהֶם.**

1 האוכל מעות יתומים. נצטער שמואל, וְאֵל אֲבִיתְרִיה לְחַצְרֵי מוֹת –
 2 הלך אחרי אביו לבית הקברות. בבואו לשם, נגלו לו המתים כאילו
 3 הם מחוץ לקבריהם ויושבים בעיגול. **אָמַר** לִהוּ שְׁמוּאֵל, בְּעֵינָא אָבָא
 4 – אני רוצה את אבא. **אָמְרוּ** לִיָּה, אָבָא טוֹבָא אֵיבָא אָבָא – הרבה
 5 יש כאן ששם אבא. **אָמַר** לִהוּ, בְּעֵינָא אָבָא בַּר אָבָא – אני רוצה
 6 את אבא בנו של אבא. **אָמְרוּ** לִיָּה, אָבָא בַּר אָבָא נְמִי טוֹבָא אֵיבָא,
 7 הָכָא – יש כאן גם הרבה ששם אבא ושם אביהם אבא. **אָמַר** לִהוּ,
 8 בְּעֵינָא אָבָא בַּר אָבָא אֲבוּה דְשְׁמוּאֵל – אני רוצה את אבא בנו של
 9 אבא אביו של שמואל, הֵיכָא – היכן הוא. **אָמְרוּ** לִיָּה, סְלִיק
 10 לְמַתִּיבְתָא דְרַקִּיעָא – עלה לשיבה של מעלה. **אֲדַהֲכִי חַוִּייה לְלוּי**
 11 **דִּיתֵיב אַבְרָא** – בינתיים ראה שמואל את לוי חבירו שהיה יושב
 12 מחוץ לעיגול שבו ישבו שאר המתים, **אָמַר** לִיָּה שְׁמוּאֵל לְלוּי, אֲמֵאִי
 13 יְתַבְתָּ אַבְרָא – מדוע אתה יושב בחוץ ואינך יושב בעיגול עם כולם,
 14 וּמֵאִי מְעַמָּא לֹא סְלִיקָת – ומה הטעם שלא עלית לשיבה של מעלה.
 15 **אָמַר** לִיָּה לוי לשמואל, דְּאָמְרִי [שאמר] לִי, כָּל בִּי הִנֵּךְ שְׁנֵי דִלְא
 16 סְלִיקָת לְמַתִּיבְתָא דְרַבִּי אָפֶס וְאֲחֵלִישְׁתִּיה לְרַעֲתִיה – כפי מספר
 17 השנים שלא נכנסת לשיבתו של רבי אפס והחלשת את דעתו, לֹא
 18 מְעִילִינִן לָךְ לְמַתִּיבְתָא דְרַקִּיעָא – לא נכניס אותך לשיבה של
 19 מעלה. **אֲדַהֲכִי וְהָכִי אֲתָא אֲבוּה** – בינתיים בא אביו של שמואל
 20 משיבה של מעלה, חַוִּייה דְהוּה קָא כְכִי וְאֲחִיף – ראה שמואל
 21 שאביו בוכה וצוחק. **אָמַר** לִיָּה שְׁמוּאֵל לֵאבִיו, מֵאִי מְעַמָּא קָא בְבִית
 22 – מדוע אתה בוכה. **אָמַר** לִיָּה אביו, דְלַעְגָל קָא אֲתִית – מפני שבקרוב
 23 תבוא אלינו. שאל אותו עוד, וּמֵאִי מְעַמָּא אֲחִיבְתָּ – ומדוע חייבת
 24 ושמתח. השיב לו אביו, דְחֵשִׁיבְתָּ בְהֵאִי עֲלֵמָא טוֹבָא – מפני שחשוב
 25 אתה מאוד בין החיים. **אָמַר** לִיָּה שְׁמוּאֵל, אִי חֵשִׁיבְנָא נְעִילוּת לְלוּי
 26 – אם חשוב אני יכניסו את לוי בזכותי. וְעִילוּהוּ לְלוּי – ואכן הכניסו